

Kimlik Çalışmalarında ve Politikalarında Kesişimsel Eleştirinin Olanakları

The Possibilities of Intersectional Critique in Identity Studies and Politics

Aziz Ardic¹

ÖZ

Sosyal bilimlerde kullanımının sıklaştığı kesişimsellik kavramı kimlik çalışmalarında ve politikalarında kullanışlı bir araç olarak karşımıza çıkıyor. Kimliğin tarihsel, toplumsal ve politik alanlardaki inşasını çözümlenmeyi amaçlayan çalışmalar, farklı eksenlerdeki kimlikleri birlikte ele alarak ciddi bir paradigma dönüşümünden geçmektedir. Bu sürecin kaçınılmaz bir sonucu olarak, yapısalcılığın ikili karşıtlıkları ile eleştirel teori ve postmodernizmin tanınma ve farklılık anlayışları yeniden gözden geçirilmiştir. Bu makale, kesişimsel bakış açısının ikili karşıtlıklar, tanınma ve farklılık kavramlarına olası etkilerini tartışmaktadır. İlk olarak, kesişimselliğe zemin hazırlayan Siyah Feminizm Hareketinin öncülerinden Combahee River Collective'in manifestosundan hareketle ikililiklerin anlamı sorgulanmıştır. Bununla ilgili olarak, ikilik temelli anlatıların kesişimsel perspektif tarafından nasıl reddedildiği, gerekçeleriyle birlikte ele alınmıştır. İkinci olarak, çok eksenli kimlikleri/farklılıkları göz ardı etmekle eleştirilen tanınma politikalarına bir alternatif olarak ortaya çıkan kesişimsel perspektifin kimlik meselesinin karmaşıklığını kavramak üzere benimsemiş olduğu temkinli tutum dayandığı argümanlar tartışılmıştır. Buradan hareketle, Yuval-Davis'in önerdiği politik metodun teorik zemini anlaşılmalı çalışılmıştır. Son olarak, farklılıklarla yüzleşmek ve onları sorunsallaştırmakta tanınma politikalarından daha etkili sayılan koalisyon politikaları ile kesişimsellik arasındaki (olası) ortaklıklar ele alınmıştır. Bu bağlamda özellikle kesişimsellik üzerine çalışmalarıyla bilinen Anne-Marie Hancock, Kimberlé Crenshaw ve Anna Carastathis'in koalisyon eleştirilerinin ortak noktaları vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, kesişimsellik, ikili karşıtlıklar, tanınma, koalisyon

ABSTRACT

The concept of intersectionality, which is gaining prominence in social sciences, appears as a versatile tool in identity studies and politics. Studies that aim to analyze identity construction across the historical, social, and political fields are undergoing a paradigm shift as they focus on identities that exist on different axes. Hence, the binary oppositions of structuralism and the concepts of recognition and difference widely discussed in critical theory and postmodernism have been reconsidered in recent scholarship. This article first discusses the possible effects of the intersectional perspective on these concepts. It examines the implications of binary oppositions based on the manifesto of Combahee River Collective, one of the pioneers of the Black Feminism Movement, which paved the way for the current debate on intersectionality. In this regard, it asks why and how dualistic narratives are disowned by the intersectional perspective. Secondly, the article discusses how the intersectional perspective emerged as an alternative to the politics of recognition, which is criticized for ignoring multi-axial identities/differences and takes up the

¹Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Felsefe Bölümü, İstanbul, Türkiye

ORCID: A.A. 0000-0001-8615-3152

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Aziz Ardic,
İstanbul Üniversitesi, Felsefe Bölümü, İstanbul,
Türkiye
E-mail: aziz.ardic@gmail.com

Başvuru/Submitted: 15.09.2022

Revizyon Talebi/Revision Requested: 23.10.2022

Son Revizyon/Last Revision Received: 07.11.2022

Kabul/Accepted: 02.12.2022

Online Yayın/Published Online: 29.12.2022

Atf/Citation: Ardic, A. (2022). Kimlik çalışmalarında ve politikalarında kesişimsel eleştirinin olanakları. *Istanbul Anthropological Review - İstanbul Antropoloji Dergisi*, 2, 97–118. <https://doi.org/10.26650/IAR2022-1175591>

arguments underlying the cautious attitude this perspective maintains to grasp the complexity of the identity question. From this point of view, it seeks to understand the theoretical basis of the political method proposed by Yuval-Davis. The article, finally, deals with (possible) associations between intersectionality and coalition politics, considered more efficient than the politics of recognition in confronting and problematizing differences. In this context, it accentuates the common points of the coalition criticisms of Anne-Marie Hancock, Kimberlé Crenshaw, and Anna Carastathis, who are known for their works on intersectionality.

Keywords: Identity, intersectionality, binary oppositions, recognition, coalition

Extended Abstract

Nowadays, intersectionality critique plays a prominent role in the problematization of uniaxial social category analyses based on which identities are accepted as universal, indivisible and consistent. This critique aims to make visible the multidimensional, complex, and relational positions of oppressed groups and to transform identity-based politics, and in doing so, it often refers to research findings in anthropology, law, political science, and sociology. Criticisms that emerge in the context of intersectionality indicate a struggle for liberation and salvation, or a fight for defining the ideological ground of social conflicts, as pointed out by the New Left. On the other hand, the unitary organization of a particular group that resists any form of social inequality and oppression in these conflicts is a generally accepted and widespread strategy. One of the examples that succinctly reflects the conventional thinking is hidden in the following statement, while referring to the destructiveness of the separatist ideas of socialism in the liberation struggle: All roads lead to Rome, but there is only one Rome. However, how to continue the struggle and how to build consensus and unity among such groups remains a subject of contention. As a result, Marxism asked workers of the world to *unite!* and did not receive a response in the past. The main focus of this study is not to determine which form of struggle is more inclusive and which power relationship is more dominant over others, but to determine the potential impact of intersectionality critiques in transforming uniaxial/mono identity thought.¹

Idea of intersectionality maintains that subjects on different intersection axes may have different subjective experiences in practice, such as discrimination and privilege operating in the social and political areas. However, Kimberlé Crenshaw (1989) and other researchers inspired by her work on intersectionality have not proposed a simple principle of hierarchy or opposition between different intersection axes. They have instead argued that subjective experience is accessible only by bringing out the different intersections where the subject is positioned. For example, from the perspective of intersectionality, female experience and male experience can express neither a field of subjectivity equivalent to a gender category, such as being a woman or being a man, nor simply the identical experiences within each of the two opposing groups. Especially when focusing on intersubjective power relations, the

1 This article is based on my Master's thesis, titled "Rethinking Identity Politics Through the Concept of Intersectionality". The thesis under the supervision of professor Nedim Yıldız was accepted by Istanbul University in 2020.

aim is to *reject* the narratives based on the universal oppressor-oppressed binary oppositions that manifest themselves in various forms (male-female, white-colored, heterosexual-homosexual).

Attaining prestige at the end of a recognition process can remedy the social problems targeted by the group demanding recognition. Access to resources and services, equitable distribution, trust in social justice, fearless and equal participation in social life, or visibility in the public sphere can be given as examples. The critical point that brings intersectionality and recognition politics against each other is that the latter fails to grasp the complexity of the identity question while essentializing and totalizing differences.

When discussed in the context of identity theory/politics, intersectionality is juxtaposed with the concept of coalition. This affinity comes from both of them emphasizing that if liberatory identity-based politics is to be continued, the groups that carry out this politics must first face the differences within themselves. However, confronting and problematizing differences does not spontaneously reveal a particular political strategy. Advocates of coalition politics still debate about whether coalition unity will be formed despite the differences, to protect the differences, or to denature the differences. On the other hand, intersectionality does not enter into such a discussion, approaching the issue of coalition politics from a different angle, as intersectionality theorists agree that current identities should be understood as examples of coalitions rather than building a new identity-based coalition all over again.

Giriş

Bu çalışma, kesişimsellik kavramıyla birlikte kimlik çalışmalarına ve politikalarına yönelik eleştiri olanaklarını sunmaya çalışmaktadır. Diğer bir deyişle ikilik, tanınma ve koalisyon politikalarını, kesişimsellik kavramı ve onunla ilintili kavramsal araç gereçlerle yeniden düşünmektedir. Böylelikle özellikle tek eksenli kimlik tabanlı ikilik politikaları ve onunla mücadele içinde olan tanınma ve koalisyon politikalarının düşünsel temelleri ve stratejileri yeniden tartışmaya açılmıştır. İkilik politikalarının merkezindeki ikili karşıtlıklar ilkesine karşı getirilen kesişimsel eleştiriler kimlik politikalarının dönüşümünde önemli bir etkiye sahiptir. İkilik politikalarının kısıtlayıcı ve tahakküm edici etkilerine karşı tanınma ve koalisyon politikalarının kendine özgü stratejileri de kesişimsellik ile yeniden sorguya açılmıştır. Kesişimsellik, tanınma ve koalisyon politikalarının her biri en temelde ikili karşıtlıklarla kurulu kimlik politikalarına karşı mücadele etseler de aralarındaki farklılıklar konuya eğilen düşünürlerin artışıyla birlikte her geçen gün daha görünür olmuştur.

Bu çalışmadaki amaç, hangi mücadele biçiminin daha kapsayıcı olduğu ve hangi iktidar ilişkisinin diğerleri karşısında daha baskın olduğunun saptanması değil, kesişimsellik eleştirilerinin tek eksenli kimlik politikalarını dönüştürmedeki potansiyel etkisidir.² Toplumda farklı konumlandırma ve ilişkilendirmeler inşa eden farklılık kategorilerinin kesişimsel analizi, yalnızca aynı konumda bir araya getirilmeye çalışılan öznelere özdeşliklerinin ya da evrenselliğinin sorgulanmasıyla değil, aynı zamanda bu analizlerle birlikte öznelere arası karmaşık iktidar ilişkilerin de gün yüzüne çıkarılmasıyla ilişkilidir. Diğer yandan, belirli bir kimliği odağına alan tek eksenli politik hareketler, asimetrik iktidar ilişkilerinin temelini oluşturan konumlandırmaların ve ilişkilendirmelerin yeniden düzenlenmesi için bu ilişkilerin sürdürülmesinde ısrarcı olan antagonist ideolojilerin (cinsiyetçilik, ırkçılık, heteronormative veya türçülük gibi) karşısında kendi direniş noktalarını oluşturma çabası içindedir. Kimlik temelli mücadelelerin ya da politikaların birbirinden bağımsız biyolojik cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, etnisite, renk, engellilik, sınıf, vatandaşlık, din, kültür, eğitim, yaş ve eklenebilecek diğer kategoriler üzerinden anlaşılmasına getirilen kesişimsellik eleştirisi; bu farklılık kategorilerinin tarihsel, kültürel, politik ve ekonomik bir matris içinde etkileşimli olarak inşa edilmesinin kabulüyle birlikte tek eksenli kimlik politikalarına şüpheyile yaklaşır. Bununla birlikte kesişimsellik, her biri birer bağımsız değişken olarak toplumsal kategorilere tabi kılınan kimliklerin birbirleriyle sınırlı bir dizge içinde eklenmesi değil, bu kategorilerin eşzamanlılıklarının ve etkileşimlerinin ifşa edilmesidir. Ancak ve ancak bu bağlamda kesişimsellik kavramıyla birlikte ırksallaştırılmış cinsiyetler, cinsiyetleştirilmiş türler, türleştirilmiş ırklar, ırksallaştırılmış sınıflar, sınıflaştırılmış cinsellikler, cinselleştirilmiş ırklar gibi her bir kategorinin onu dönüştüren ve kendisinin dönüştürdüğü çoklu, karmaşık ve eşzamanlı etkileşimlerden söz edilebilmektedir.

2 Bu makale, 2020 yılında Prof. Dr. Nedim Yıldız danışmanlığında yürütülen ve İstanbul Üniversitesi tarafından kabul edilen “Kimlik Politikalarını Kesişimsellik Kavramı Üzerinden Yeniden Düşünmek” adlı yüksek lisans tez çalışmasından türetilmiştir.

Kimberlé Crenshaw'ın (1989) literatüre kazandırdığı kesişimsellik kavramı ile birlikte farklı kesişim eksenleri üzerinde bulunan öznel toplumsal boyutta işleyen ayrımcılık ve imtiyaz gibi pratiklerde farklı öznel deneyimlere sahip olabileceği tartışmaya açılmıştır. Fakat Crenshaw farklı kesişim noktaları arasında basit bir hiyerarşi veya karşıtlık ilkesi öne sürmemiştir.³ Kesişimsellikle birlikte özneyi ve onun öznel deneyimlerini anlamının yolunun, ikili karşıtlıktaki öteki öğeye referans vermekle değil, öznenin konumlandırıldığı farklı kesişim noktalarının açığa çıkartılmasıyla mümkün olacağı düşünülebilir. Örneğin, kesişimsellik açısından kadınlık deneyimi veya erkeklik deneyimi, kadın olmak veya erkek olmak gibi yalnızca toplumsal cinsiyet kategorisine eşdeğer bir öznellik alanını ya da basitçe birbirlerine karşıt iki grubun her birinin kendi aralarındaki özdeş deneyimleri ifade etmez. Özellikle öznel arası iktidar ilişkilerine odaklanılırken varılmak istenen nokta, belirli kategoriler üzerinden farklı görünümlemlerle (erkek-kadın, beyaz-renkli, heteroseksüel-eşcinsel gibi) açığa çıkartılan sözde mutlak ve evrensel ezen-ezilen ikili karşıtlıklarına dayalı anlatıları reddederek onun yerine geçebilecek daha karmaşık fakat daha sağlam bir teorik zemin inşa edilmektedir. Örneğin Collins (2002), kesişimselliğin yalnızca siyah-beyaz ikiliği üzerinden değil, siyahların da diğer kategorilerle kendi arasındaki iktidar ilişkilerini ve tahakküm biçimlerini açığa çıkartmak için kullanılabileceğini düşünerek kavramı genişletir. Dahası, işçi beyaz eşcinsel bir kadının kimi durumlarda orta sınıf siyah heteroseksüel bir erkekten daha alt konumda ve dezavantajlı olabileceği rahatlıkla söylenebilir. Collins , tek ya da birkaç kategoriye merkeze alarak her koşulda, sürekli ve değişmez bir tahakküm kesişimselliğinden

3 Bu kavramın tanımı üzerinde birtakım tartışmalar yürütülse dahi, Kimberlé Crenshaw'ın (1989) ortaya koyduğu bir çalışmada bu kavram üzerinde çizdiği ilk sınırlara değeri vardır. Crenshaw bir hukuk profesörüdür ve Emma Degraffenreid ile General Motors, Tommie Y. Moore ile Hughes Helicopter ve Willie Mae Payne ile Travenol Laboratories arasında işlenen davaları bu çalışmada örneklem olarak kullanır. Crenshaw'ın bu üç farklı davada tespit ettiği ve araştırmaya değer gördüğü ortak nokta, mahkemenin bu davacıların hikâyelerini ifade ediş ve yorumlayış biçimidir. Örneğin ilk davada General Motors, 1964'ten önce siyah kadınları işe almamış ve 1970'ten sonra gelen ekonomik durgunlukta işe alınan tüm siyah kadınları işten çıkararak ayrımcılığyapmayı sürdürmüştür. Mahkeme ise davacıların yalnızca *siyahlar* ya da *kadınlar* olarak değil, *siyah kadınlar* olarak dava açma girişimini reddetmiş ve ayrıca 1964 yılından önce General Motors'ın beyaz kadınları işe aldığını belirterek bu tarihten önceki cinsiyet ayrımcılığı suçlamasını kabul etmemiştir. Bu durumda Crenshaw'a göre mahkeme, ya siyah kadınların *siyah kadınlar* olarak ayrımcılığa uğrayabileceğini reddetmiş ya da böyle bir ayrımcılıkta onları koruyamayacağını açıkça ifade etmiştir. Moore ve Payne davalarında da yine benzer şekilde siyah kadınların istatistiksel kanıtlar sunularak çalışma koşulları ve terfi gibi konularda ayrımcılığa maruz kaldığı belirtilmiştir. Fakat mahkeme ilk davadakine benzer şekilde siyah kadınların ne siyah grubu ne de kadın grubunu tam anlamıyla temsil edemeyeceği sonucuna varmıştır. Sonuç olarak, söz konusu davalar mahkeme tarafından ırkçılık ve cinsiyetçilik ayrımcılığı ekseninde iki ayrı koldan yürütüldüğünden ve davalı tarafından cinsiyetçilik suçlamasına karşı beyaz kadınlar ve ırkçılık suçlamasına karşı siyah erkekler örnek gösterildiğinden dolayı, mahkeme tarafından siyah kadınlara yönelik ırk veya cinsiyet ayrımcılığı yapılmadığı sonucuna varılmıştır. Bunun bir sonucu olarak ayrımcılığın giderilmesi için başvuruda bulunulan yasa ya bu durumu duymazdan ve görmezden gelmektedir ya da kurbanın dilinden anlamamakta ve madunu tanımadığını açıkça göstermektedir. Crenshaw (1991), diğer bir çalışmada kesişimselliği genişleterek üç farklı bağlamda, şiddet ve tecavüz gibi olgularla örneklendirerek tanımlar. Bunlar ana hatlarıyla toplumsal kurumlara odaklanan *yapısal*, toplumsal hareketlere odaklanan *politik* ve kültürel inşalara odaklanan *temsili* kesişimselliklerdir. Yapısal kesişimsellik, farklı kimlik kategorilerinin toplumdaki kişiler arası ilişkileri ve genel işleyiş nasıl kurumsallaştırdığına odaklanır. Böyle bir işleyişin tahribatlarına karşı ortaya çıkan toplumsal hareketlerin neden tam olarak başarısız olduğuna veya kapsayıcı olamadığına politik kesişimsellik ile cevap arar. Temsili kesişimsellik ise belirli bir kültürdeki kesişimsel grupların temsiliyetleri/anlatıları ile ilgilenir.

söz etmez. Collins için bir hiyerarşi düzeninde farklı iktidar sistemlerinin (yapısal, disiplinler, hegemonik ve kişiler arası) organizasyonu, ya da Collins'in kendi deyişiyle *tahakküm matrisi* (*matrix of domination*) eşzamanlı olarak farklı koşullarda birey üzerinde etkin olabilir.

Günümüzde tek eksenli toplumsal kategori çözümlenmeleri ve onlar aracılığı ile evrensel, parçalanamaz ve tutarlı kabul edilen kimliklerin problemleştirilmesinde kesişimsellik eleştirisi gözle görülür şekilde öncü bir rol üstlenmektedir. Kesişimselliğin sunduğu güncel eleştirel bakış açısının amacı, baskı altında olan veya baskılayan grupların çok boyutlu, karmaşık ve ilişkisel konumlarının görünürlüğünü mümkün kılmak ve buradan hareketle kimlik temelli politikaları dönüştürebilmektir. Bu açıdan, kesişimsellik bağlamında açığa çıkan eleştiriler bir özgürleştirme ve kurtuluş mücadelesi⁴ olarak okunabileceği gibi, Yeni Sol akımının işaret ettiği üzere, toplumsal çatışmaların ideolojik zeminindeki anlamlandırma mücadelesinin bir örneği olarak da düşünülebilir. Diğer yandan, bu çatışmalarda toplumsal eşitsizliğin herhangi bir biçimine karşı mücadele içerisine girecek olan belirli bir grubun üyelerinin üniter şekilde örgütlenmesi genel kabul gören ve yaygın bir stratejidir. Fakat, mücadelenin nasıl sürdürüleceği ve daha öncesinde mücadeleyi verecek olanların birlikteliğinin nasıl sağlanacağı her zaman tartışma konusu olacaktır. Ortak deneyimleri paylaştıkları düşünülen ve belirli bir kimlik etrafında bir araya getirilen üyeler, kendilerine uygulanan eşitsizliğin kaynağı olarak gördükleri otoritelerin pratiklerine karşı ayrı noktalardan direniş mücadeleleri verirler. Bu duruma kadın, LGBTİQA+, siyah, işçi, çeşitli etnik gruplar ve daha birçok kimlik tabanlı örgütlenmenin geçmişte verdiği mücadeleler ve bunun sonucunda elde ettiği birtakım kazanımlar örnek gösterilebilir.

Tanınma veya karşılıklı tanınma ilişkisi yoluyla kişilerin kamusal alandaki onaylanma ve kabul görmesine dayalı özgürleşme ve eşitlik doktrini, özneler arasında gerilimli fakat özgürleştirici müzakere ile gerçekleşir.⁵ Müzakerecilerin önceden varsaydıkları farklılıklar

4 Bu kurtuluş mücadelelerinin ortak noktası, farklı konumlardaki öznelerin iktidar ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi ve bilgi rejimlerinin sorgulanması olsa dahi kendilerini bu mücadeleye adanmış ve direniş noktası oluşturabilmiş özne gruplarının kendi aralarındaki ayrışmalar da çok geçmeden gün yüzüne çıkar. Bu ayrılıklara karşı ses yükseltenler, kurtuluş mücadeleleriyle birlikte elde edileceği düşünülen kazanımları öne sürerler ve hemen ardından işaret edilen belirli bir otoriteye karşı örgütlü direnişin sonucunda tahayyül edilen yeni, özgür ve eşitlikçi dünyaya referans verirler. Bu düşünüş biçimini öz şekilde yansıtan örneklerden biri, sosyalizmin kurtuluş mücadelesindeki ayrılıkçı fikirlerinin yıkıcılığına gönderme yaparken sunduğu şu ifadede saklıdır: Roma'ya yüzlerce yol gider, fakat sadece bir Roma vardır. Sonuç olarak en güçlü olduğu dönemde dahi Marksizm, işçilere yönelik *birleşin!* çağrısının karşılığını alamamıştı, tıpkı feminizmin kız kardeşlerinden alamadığı gibi.

5 Eleştirel düşüncenin başaktörlerinden Hegel'in (2011) çağdaş politik düşünceye en kalıcı katkılarından biri, onun köle-efendi diyalektiğinin mantığından söz ederken başvurduğu *tanınma* (*recognition*) kavramıdır. Hegel'in ana önermesi, "Özbilincin (*Selbstbewußtsein*) ancak tanınan bir şey olarak var olduğu"dur (s. 122-126). Hegel, bu tanınma deviniminde öznenin başka bir özbilinçli özneye ihtiyaç duyduğunu, karşılıklı olarak birbirlerini tanıyarak kendilerini tanıdıklarını belirtir. Fakat bu tanınma süreci aynı zamanda bir ölüm-kalım kavgası, tehlikeli bir mücadele sürecidir ve tanınma her iki tarafın da eşit şekilde birbirlerini tanıması ile sonuçlanmaz. Birinin özü kendi için var olan bağımsız bilinçken ötekinin özübür başkası için yaşayan/varolan bağımlı bilinçtir. Günümüzde çeşitli bağlamlarda ve farklı tanımlarla karşımıza çıkan tanınma kavramı, çoğunlukla kimlik oluşumunu diyalojik ekseninde ve kimlik politikalarını eleştirel biçimde ele alırken başvurulan temel araçlardan birine dönüşmüştür.

üzerine bir diyalog içine girmeleri yalnızca tanınmayan ya da yanlış tanınan grubun bu müzakerenin sonunda hedeflediği olumlu sonuçlar ile ilgili değil, bizzat diyalogu başlatmadaki amacının ve sürecin kendisindeymiş gibi görünmektedir. Çünkü bu müzakerenin başlaması, her şeyden önce tanınma ihtiyacı duyan müzakerecilerin, kendilerini tanınmasını bekleyen karşı grupla mücadeleye girmeyi kabul etmesi ve bu yönde somut adımlar atabilmesi ile mümkündür. Örneğin Honneth'a (1996) göre, tanınmayan grubun öz-saygısının artması bu mücadeleyle birlikte gelişen bir süreçtir. Genel kanıya göre tanınma sürecinin sonunda bu saygınlığı karşı tarafta da elde etmek, tanınma talebindeki grup tarafından hedeflenen toplumsal problemlerin çözümünü de beraberinde getirecektir. Kaynaklara erişim imkânı, dengeli yeniden dağıtım, toplumsal adalete güven, toplumsal yaşama korkusuz ve eşit katılım veya kamusal alandaki görünürlük, verilebilecek örnekler arasındadır. Kesişimsellik ile tanınma politikaları arasındaki gerilimli hat özellikle taraf grupların kendi içindeki karmaşık iktidar ilişkileri bağlamında karşımıza çıkar. Kadınların patriyarka karşısında erkeklere karşı, siyahların da ırkçılık ideolojisi etkisindeki beyazlara karşı mücadelelerinde neredeyse bir kural olarak kadının kadınla, siyahın siyahla, erkeğin erkekle ve beyazın da beyazla olan karmaşık iktidar ilişkisinin tek düzeye indirildiğini görürüz. Tanınma politikaları, tanınma mücadelesindeki taraflar arasındaki mücadelelere odaklanırken her bir tarafın kendi içindeki iktidar ilişkilerini görmezden gelir ve tarafların her birini homojenleştirir.

Kesişimsellik ve kimliğin bir araya getirildiği çalışmalarda ön plana çıkan tartışmaların bir kısmı koalisyon kavramı üzerine yürütülür.⁶ Kesişimsellik kuramı ile koalisyon argümanları arasındaki yakınlık, her ikisinin de özgürleştirici kimlik politikalarından vazgeçmeyen hareketlerin grup içi farklılıklarla yüzleşmeleri gerektiğini vurgulamalarında yatar. Ancak, farklılıklarla yüzleşmek ve onları problemleştirebilmek belirli bir politik stratejiyi kendiliğinden ortaya çıkarmayabilir. Koalisyon fikrini savunan cenahta, koalisyon birliğinin farklılıklara rağmen mi, onları korumak için mi, ya da yapısını bozarak mı oluşturacağı henüz sistematik olarak tartışılmamıştır. Kesişimsellik fikrini popüler politikaya uygulama derdinde olanlar ise, böyle bir tartışmayı baştan yok sayarak, koalisyon politikaları konusuna farklı

6 Farklılık kategorileri içerisinde farklı kutuplarda konumlandırılan ve aynı zamanda aralarında asimetric bir ilişkilendirme inşa edilen özneler üzerindeki tahribatların giderilmesine yönelik bir diğer çözüm önerisi koalisyon politikalarını destekleyen düşünürler tarafından öne sürülmüştür. Bu düşünürlerden Reagon (1998), koalisyonu, güvende hissedilen, desteklenen, beslenen ve ait olunan evlerin aksine, zorlu ve tehlikeli bir dışarı olarak tanımlar. Koalisyon, çalışmalarını büyütme ya da beslemek için değil, hayatta kalmaya olanak vermek için sokaklarda yapılır. Reagon, kadınların adaletsizlikle mücadele etmek için erkek egemenliğinin baskılarına karşı ortak bir kadınlık paydasında bir araya gelinmesi gerektiği fikrini eleştirir. Reagon'a göre tüm farklılıklara rağmen hayatta kalmak için bir araya gelinmeli ve koalisyon kurulmalıdır. Kadınlar arasındaki farklılık, feminizme göre sözde mücadele edilmesi ve zorlukları üzerinde durulması gereken bir problemdir. Reagon, feminizmin tehdit edici toplumun dışında güvenli ve sağlam bir *ev* olduğu fikrine karşı çıkar. Genel olarak koalisyon aracılığıyla tehlikeli ve tehdit edici hissettiren *farklı* olanla bir araya gelmek yerine hoşnut kılan, güvenli ve iyi hissettiren *aynı* ile bir arada olmak tercih edilir. Reagon, kısacası şu soru üzerinde meşgul olunmasını istemektedir: Gerçekten de *farklılık*, aşılması gereken bir *problem*, bir *kriz* ya da bir araya gelmek için engel teşkil eden bir *tehlike* midir? Ya da belki de daha öncesinde sorulacak soru şudur: Koalisyon, farklı olanla yüzleşmenin ötesinde onunla bir politik angajman içerisine girmek ve uğruna mücadele edilecek *ben* ile *öteki* sınırının, tehlike olasılığının farkında olarak kaldırılması mıdır?

bir açıdan yaklaşır. Örneğin, Crenshaw (1991), Hancock (2007) ve Carastathis (2013) gibi düşünürler, sil baştan yeni bir koalisyon inşası yerine halihazırdaki kimliklerin birer koalisyon örneği olarak kavranması gerektiği konusunda hemfikirlerdir. Bu üç düşünürün görüşlerindeki en belirgin diğer ortak nokta, eleştirilerini ve önerilerini sunmadan önce çağdaş ya da süregelen kimlik politikalarına dair genel bir hat çizmeleri ve ardından kesişimselliğin bu politikalar arasında nasıl bir konum alması gerektiğine yönelik argümanlar üretmeleridir.

İkilikler ve Kesişimsellik

İkili karşıtlıklara dayanan anlatılara karşı başkaldırının veya onları reddetmenin gerekçesine ve pratiğine kesişimsellik kavramının zeminini hazırlayan Siyah feminizm eleştirilerinde rastlıyoruz. Bu eleştirilerin ilk örneklerinden Combahee River Collective'in (1977) bildirisinde, batılı beyaz kadının öteki kadınların deneyimleri ve sorunlarını görmezden gelip yalnızca kendi kültüründeki deneyimlere dayanan bir kadınlık anlatısı oluşturarak, kadınlık kategorisini tek tipleştirdiği tespit edilir; buna başkaldırmak, ancak renkli kadınların kendi hikayelerini kaleme almak üzere (öz-yazarlık için) bir araya gelerek kolektif eyleme geçmeleri ile mümkün olacaktır. Bu başkaldırı, beyaz kadınların öncülük ettiği aktüel feminizmin amacına değil, feminizm anlatısındaki kadın özneye karşı bir mücadeleyi ifade eder. Çünkü iddiaya göre batılı ve beyaz hatta heteroseksüel ve orta sınıf kategorileriyle daraltılmış veya homojenleştirilmiş olduğu iddia edilen kadın özne, bu sınıflamaların dışında kalan öteki kadınları madun ederek anlatıya yabancılaştırmıştı.

Yalnızca kadın ve kadınlık değil kesişimsellik kavramı üzerinden feminizme sözde karşıt kategori olan erkek ve erkeklik kavramlarına yönelik de benzer eleştiriler gelmiştir. Örneğin Jeff Hearn, feminizmin patriyarka anlatısında erkek ve erkeklığe dair söylemlerine kapsamlı bir eleştiri sunmakta ve bu kategorileri kesişimsellik üzerinden yapısöküme uğratmaktadır. Jeff Hearn, Helle Rystrom ile yaptığı röportajda (2017) biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kategorileri arasındaki karmaşık ilişkiselliği ya da kesişimi olarak *gex* kavramını önerir. *Gex*, İngilizce *gender* (toplumsal cinsiyet) ve *sex* (biyolojik cinsiyet) kelimelerinin birleştirilmesiyle türetilmiş teknik bir terimdir. Dahası bu kavram (*gex*), birbirlerinin eşdeğeri olmadığını kabul etmekle birlikte biyolojik cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve cinsellik (*sexuality*) arasındaki (bu üç kategorinin kesişimselliği için *gexual* ifadesi kullanılır) tarihsel, karmaşık ve hiyerarşik olmayan kesişimselliği ifade etmek için bir şemsiye kategori görevi görmektedir. Böylelikle, toplumsal-biyolojik cinsiyet gibi ifadelerle bu ikilikler yeniden üretilmeyecek ve bu şemsiye altında belirli varyasyonlardan söz edilebilecektir. Buradaki amaç, farklı kategorileri birleştirmek ya da birbirlerine entegre etmek değil, bu kategoriler arasındaki bölünmeyi reddetmektir. Hearn'e göre erkeklik (*masculinity*), erkekler (*men*), erillik (*masculine*) ve erler (*males*) arasında toplumsal anlamda olumsal bir ilişki bulunsa da mutlak bir eşdeğerlilik yoktur. Bundan dolayı Hearn'e göre, homojenleştirilmiş kadın-erkek gibi ikili karşıtlıklar yerine farklı biyolojik cinsiyetler, toplumsal cinsiyetler ve ayrıca cinsellikler arasında farklı ilişkilerin kurulabileceğini ifade eden *gex* gibi bir kavrama ihtiyaç vardır.

Sosyal psikolog Bowleg (2008), ise bir tanınma sürecinin ayrıştırılmış ve sıralanmış antitetik kategorilerin basitçe birbirleriyle toplanması yoluyla değil kesişen, birbirlerine bağlı ve birbirlerini karşılıklı olarak oluşturan deneyimlerin açığa çıkartılmasıyla mümkün olacağını savunur. Örneğin, araştırmacıların dikkat etmesi gereken kilit noktalardan biri, yalnızca demografik sorulara bel bağlamak yerine stres, önyargı, ayrımcılık gibi manidar yapılanmalara odaklanmalarıdır. Bowleg'in bu önerisi oldukça önemli ve yerindedir. Çünkü en çok baskıya ve ayrımcılığa uğradığı düşünülen kimlikleri seçerek ve eklemleyerek standartlaştıran kesişimsel analizler, imtiyazlara daha fazla sahip olduğu varsayılan öznelere, örneğin beyaz heteroseksüel erkeklerin, hiçbir toplumsal stres, baskı ve ayrımcılığa maruz kalmadığı varsayımını doğurabilir. Bu tür bir varsayım ise, tüm bunlara maruz kalsalar dahi kesişimsellik açısından analiz etmeye değer boyutta olmadığı gibi temeli olmayan yaygın bir önsözünin oluşmasına neden olabilir.

Kesişimsellik eleştirilerinin başlangıç noktası sayabileceğimiz Siyah feminizm, bir grubun kendilerine uygulanan baskının ve ayrımcılığın diğer ezilen kesişimsel gruplarla özdeşliğini sorgulayan ve bu grubun maduniyetlerini ortadan kaldırmak için kendi bakış açılarından hareketle politik bir tavır almaya yönelen bir süreçtir.⁷ Siyah kadınları politik olarak harekete geçiren ya da madunun özne olma sürecini tetikleyen şeyin *anlatılan benim hikayem değildir* şiarındaki özdüşünümsel irade olduğu söylenebilir. Kesişimselliği, Siyah feminizmin eleştirilerinden doğan böyle bir reddedişin, karşı çıkışın veya başkaldırının zemininde inşa edilen bir teorik zemin olarak düşünmek gerekir. Elbette sadece cinsiyete dayalı tarihsel anlatılar anlatılarda değil, sınıf, ırk, cinsellik ve akla gelecek tüm farklılık kategorilerine dayalı tarihsel anlatılarda kendini bu anlatıya yabancılaştırılmış hisseden bir kendiliğin, anlatıdaki özne ile arasında kurulduğu varsayılan temsili ilişkiyi koparması veya reddi, bir kendilik bilinci kaybına yol açacağı ya da bundan sonraki süreçte *kimse* olarak varlığını sürdüreceği anlamına gelmeyecektir. Bundan sonraki süreçte madun, dışarıdan ya da miras aldığı tarihsel anlatıdan bağımsız şekilde kendi anlatılarını oluştururken, artık kendi deneyimlerine özdüşünümsel bir çabayla referans veren bir öz-yazardır.

Anlatı ve kimlik problemini birlikte ele alan Alasdair McIntyre (2001), yaşamın anlamlı olabilmesinin onu bir bütün ve birlik olarak kavrayıp değerlendirmekle mümkün olduğunu ileri sürer. Böyle bir bütünlük, giriş-gelişme-sonuca benzer şekilde doğumu yaşama ve yaşamı da ölüme bağlayan bir öykünün bütünlüğünde yatan kişilik kavramına gönderme yapılarak ve kişiyi öyküsel tarzda düşünerek anlaşılır. McIntyre'in anlatı savının can alıcı noktası ise kişilerin kendi hayat hikayelerinin yazarı olduğuna yönelik getirdiği eleştiridir. "Bizler", der McIntyre, "kendimiz tarafından düzenlenmemiş bir sahneye adım atarız ve bir anda kendimizi kendimizin başlatmadığı bir eylemin bir parçası olmuş buluruz." (s. 301). Fakat McIntyre'a göre tarihin parçası ve geleneğin taşıyıcısı insanlar için asıl sorun, hikâyedeki

7 *Standpoint*, öznel deneyimlerin özneyi ve onun dünyasını anlamada etkili bir başlangıç noktası ve doğrudan bilgi kaynağı olarak kabul eden epistemolojik kavrayış olarak düşünülebilir. Bu kavrayış dünyayı algılamada, yorumlamada ve onunla girdiği etkileşimde görüş noktalarının etkisini ve öznelere belirli noktalarda konumlandırılışına etki eden süreçleri problemleştirir.

“kendi yazarlığı” değil, “ne yapması gerektiği” hatta ondan da önce, kendisini “hangi hikâye ya da hikâyelerin” parçası olarak gördüğüdür.” (s. 319). Kısacası, McIntyre kişinin hayat hikâyesinin her zaman “kimliğini kendilerinde bulmuş olduğu toplulukların hikâyesinde saklı olduğu”nu vurgular (s. 319). Bu bağlamda, tarihsel kimlik ile toplumsal kimliğe sahip oluş iç içedir: Kim olduğumuz şu anki bende bir dereceye kadar mevcut olan özel geçmişe, büyük ve belirleyici ölçüde ise “miras aldığım” şeye bağlıdır. McIntyre, geçmişle bağın koparılmasının (bir anlamda anlatının reddedilişinin) kişinin şimdiki ilişkilerini “sakatlayacağı” (özneler arası süregelen ilişkilerin bozulması olarak da düşünülebilir) anlamına geldiğini ifade eder (s.326). Kişilerin kendi yazarlıkları değil, kendilerini hangi hikâyelerin bir parçası olarak gördüğüne yönelik öncelikli problemi, *ben kimim* ya da *ben neyim* (aralarında fark bulunsa dahi iki soru biçimi de açığa çıktığı andan itibaren bir tanımlama sürecinin başlangıcına işaret eder) sorgulamasında başvurulan merkezi stratejiye gönderme yapmaktadır. Böylelikle kişinin kendini tanımlama süreci, hangi öncelikli yollardan olursa olsun aynı ya da benzer soruyla başlamaktadır: Şu anki ben tam olarak neyim ya da kimim? Sadece kişilerin değil, Michel Foucault’nun da işaret ettiği üzere, felsefi sorunların belki de en keskini, “bizim tam şu anda ne olduğumuz” problemidir. Ancak, yine Foucault (2005, s. 68), bugünün temel probleminin belki de ne olduğumuzu keşfetmek değil, olduğumuz şeyi reddetmek olduğunu ekler. Bununla birlikte, McIntyre ve Foucault’ya yönelilecek ortak eleştiri, böyle bir reddedişin veya bağın koparılışının bir çeken akıntı gibi bizi sürükleyen anlatıların ve onlar aracılığı ile pratik edilen iktidar ilişkilerinin kısıkcındayken kişilerin özgür istenciyle ya da yönelimiyle ilişkili bir eylemiş gibi ifade edilmiştir.⁸

Romalı edebiyatçı Quintus Horatius Flaccus, insanların kusur ve kabahatlerini hicvettiği Satirae (veya Sermones) adlı eserinin Tantalos üzerinden açgözlülüğü ele aldığı ilk bölümünde okurla diyaloga girer. Okura neden güldüğünü sorar ve ardından okurun kendisini Tantalos’un yerine koyabileceğini söyleyerek yergilerine şaşırın okuru alaycı bir şekilde uyarır (Aktaran Gowers, 2012, s. 69-70). Asırlar sonra Marx, *Das Kapital*’in önsözünde, kapitalist üretim tarzına karşılık gelen üretim ve değişim koşullarını incelerken İngiltere’yi bu üretim tarzının klasik bir örneği olarak göstermesinin ardından Alman işçilere seslenerek İngiliz işçilerin durumuna omuz silmelerini yine Horatius’un aynı ifadesiyle önlemeye çalışmıştı: “Anlatılan senin hikâyendir” (2003, s. 15). Elbette bu uyarı sadece Horatius’un doğasında açgözlülük bulunan insanlara ya da Marx’ın işçi sınıfına özel, tarihin belirli bir anında ele alınan belirli bir metne özgü değildir. Öyleyse okuyucu olarak bir anlatının öznesi konumuna gelmenin ya da getirilmenin anlamı nedir? Diğer bir değişle, özneye, *sen* olarak seslenilene hitap eden bir kendilik anlatısının kurgu anlatılardan farkı nedir ve okuyucuyla sözde özdeş olan anlatıdaki bu özneyi herhangi bir kurgusal karakterden ayıran nitelik nedir? Yoksa, Horatius

8 Bu eleştiride özellikle Foucault’ya özel bir parantez açılması gerekiyor. Foucault (2014), *Özne ve İktidar* adlı eserinde sıkça bireyin kendiliğini oluşturmasının direniş ve özgürlük imkânı ile gerçekleştiğini vurgular. Çünkü Foucault’a göre direniş, kaçış veya olası bir geri dönüş olmaksızın iktidar ilişkisi de kurulamaz. Dolayısıyla iktidar ilişkileri en azından potansiyel olarak aynı zamanda öznenin özgürlüğü ile ilintili bir mücadele stratejisi olarak karşımıza çıkar.

ve Marx'ın benzer bir telkinle seslendiği özne olarak *sen*, ancak bu telkin sayesinde mi anlatıdaki öznenin kendisi olduğunun farkına varır? Siyah feminizmin önemi, cinsiyete ve ırka dayalı tarihsel anlatıda sözde anlatının öznesi olan siyah kadının, böyle bir uyarı karşısında ret cevabını verme olanağını vurgulamış olmasındadır. Diğer bir deyişle, *evet, bu anlatılan benim hikâyemdir* ile bir tür kabulleniş yerine, *hayır, bu anlatılan benim hikâyem değildir* ile mücadeleyi başlatışındadır.

Anlatıyı oluşturan, anlatıda sözü edilen ve onun okuyucusuyla arasında kurulan karmaşık ilişkiye odaklanıldığında ilk yapılması gereken, bu ilişkilerin ne tür bir ilişki olduğu ve bu ilişkinin nasıl inşa edildiğini problemleştirmektir. Anlatıyı oluşturan anlatıcı, doğrudan okurun kendisinin yaşam öyküsünü ele almadığından böyle bir ilişkilendirme ancak anlatılanın okuyucunun eyleminin taklit ya da temsili yoluyla aktarılması ve aynı zamanda okuyucuda bu anlatıyı okurken açığa çıkan Aristoteles'in (1998) *mimesis* etkinliğini akla getirir. Böylelikle *mimesis*, hem anlatıcının okurun bir temsili olarak ortaya çıkardığı anlatılan öznenin yaratımında hem de okuma edimini gerçekleştirenin kendisi ile anlatıdaki özne arasında kurduğu temsili ilişkide iki taraflı işleyen etkin bir süreçtir. Bir kendilik bilincine sahip olduğu düşünülen okuyucunun kendini ne tür bir süreçte tanımladığı anlatıcı-anlatılan-okuyucu ekseninde sorgulanabilir. Buradan hareketle, *anlatıcı* iktidar ilişkilerinin biçimlendirildiği hakikat oyunlarının aktörleri; *anlatılar* eylemde bulunan öznenin temsilinin bulunduğu tüm söz edimlerini, *okuyucu* ise okuma edimleri aracılığı ile konumlandırılan ve ilişkilendirilen özneler olarak genişletilebilir. *Okuma* ise, iktidar ilişkilerini biçimlendiren hakikat oyunları içindeki aktörlerin söz edimleri aracılığı ile kurduğu temsili ilişki biçimi olarak yorumlanabilir. Siyah feminizmin ve kesişimselliğin feminizm anlatısına yönelik ortak başkaldırısı, belirli kategorilerle homojenleştirilmiş ve ikili karşıtlık ilkesine dayanan anlatılarla kurulmaya çalışılan bu temsili ilişkinin kendisindedir. Her ikisi de ikili karşıtlıklara dayalı temsili ilişkilerin yapıbozumu için karmaşık ve çok boyutlu etkileşimlerin ifşasına odaklanır. Çünkü, kesişimsellik için kategoriler arasında ya da kategoriler içinde bulunan ilişki biçiminin ikili karşıtlık değil *çoklu karmaşıklık* olduğu söylenebilir. Çoklu karmaşıklık yoluyla kesişimsellik, bir ögenin anlamını karşıtı olan öteki öge yerine, kendisiyle ilişkisiz görülen diğer öğelerle eşzamanlı etkileşiminde aramaktadır.⁹

Tanınma ve Kesişimsellik

Kesişimsellik eleştirileri bağlamında tanınma politikaları konusuna eğilen Yuval-Davis'e (2017) göre iki ucu keskin bıçak olan tanınma politikaları, belirli toplumsal kategorileri ve kimlikleri temsil ettiği iddia edilen grupların tanınması ve hakları ile ilgili mücadelelerde

9 İkili karşıtlıkların yapısını bozuma uğratmanın, alt üst etmenin veya onları aşmanın tek bir geçerli yolu yoktur. Diğer bir deyişle, ikili karşıtlıklardaki öğeler arasında bulunan asimetrik ilişkiler, (Derrida'nın ifadesiyle şiddet içeren hiyerarşi) farklı şekillerde problemleştirilebilir (Derrida, 1981, s. 41). Davis (2008), kesişimselliğin de Batı felsefesi ve biliminin modern paradigmasının doğasında var olan ikili karşıtlıkları yapıbozuma uğratmak için kullanılabilecek bir araç olarak görüldüğünü belirtir. Modern kimlik yapısının ikili karşıtlıklar üzerine kurulmasına yönelik eleştiriler, postmodern düşünce akımları ve kesişimselliği birbirlerine yaklaştırsa da bu yapının nasıl bozuma uğratılacağı konusunda içerdikleri stratejiler açısından birbirlerinden ayrışır.

hayati roller oynar. Diğer yandan gruplar ve örgütlenmeler içindeki iktidar ilişkilerini maskeler ve grup üyeliğini, bağlılığını ve değerlerini homojenleştirir. Yuval-Davis'in kesişimsellik eleştirileriyle birlikte eşzamanlı olarak önerdiği alternatif çözüm ise *çapraz politika (transversal politics)* olarak adlandırılan bir politik stratejidir. Nancy Fraser gibi düşünürlerin, yeniden dağıtım ve tanınmanın birlikte ele alınması gerektiği görüşüne dikkat çeken Yuval-Davis, tanınma politikalarının zayıf yönlerini giderecek daha hassas bir bakış açısı için kesişimselliğin analitik bir araç olarak kullanılmasını önerir.¹⁰ Bunun için öncelikle toplumsal gruplaşma ve toplumsal bağlılık (*social attribution*) arasında bir ayırım yapmak gerekir. Örneğin bir kadın veya Yahudi olmak, doğal olarak bir kadın ya da Yahudi grubuna ait olmak anlamına gelmez. İkincisi, kendilerini bu grubun temsilcileri olarak sunan gruplar ya da sözde temsilciler ile oldukça heterojen olabilecek bu toplulukların gerçek üyeleri arasında da ayırım yapılmalıdır. Ona göre ancak bu ayrımları göz önünde bulundurduğumuz noktada kesişimsel analiz devreye girebilir. Çünkü basit bir örnek olarak, kesişimselliğin eleştirdiği geçmişteki feminizm ve ırkçılık karşıtlığı hareketlerde, kadın ile sadece beyaz ve siyah ile sadece erkek olarak düşünülmüş grupların nasıl homojenleştirilmiş olduğu görülür. Bununla birlikte Yuval-Davis, tanınma mücadelelerinin tümünün özgürleştirici olmadığını ve bazılarının iktidar ilişkilerini tersine çevirmek üzere ilkel kriterlere dayalı münhasır sınırlar yaratmayı amaçladıklarını belirtir. Yuval-Davis benzer bir eleştiriyi son yıllarda gerçekleşen kadın eylemlerine de yöneltir. Kadınların organize ettiği eylemlere sadece *doğuştan kadın* olanların katılımına izin verilmesini sorunlu bularak, söz konusu kadınların trans-kişilerin bu eylemlere katılımını engellemelerini tartışmaya açar. Ortaya attığı soruna çözüm önerisiyse toplumdaki bakım görevinin yalnızca belirli gruplara yüklemenin önüne geçmeye çalışan kölelik karşıtı bakım politikalarının kapsamını genişleterek cinsiyete ayırmaksızın öncelikle herkesin *insanlığının* tanınmasının gerekli olduğu yönündedir. Yine de bu vurguyu yeterli bulmayarak bakım politikaları ile birlikte çapraz politika tabir ettiği stratejiyi ön plana çıkarır. Söz konusu strateji, insanlığı daha adil ve eşit bir topluma dönüştürmek için toplumsal konumları ve kimlikleri çok farklı olsa da “toplumsal vizyonumuzu ve politik değerlerimizi paylaştığımız kişilerle” dayanışma içinde olmaya ve ittifak kurmaya karşılık gelir. Yuval-Davis (2017, s. 157-167) çapraz politikalara dair bu tanımda tırnak içine alınan ifadeyle ilgili dikkatli olmak gerektiğini belirtir. Çapraz politika düşüncesi, diyalojik bir epistemolojiye dayandırılmalı ve yalnızca politik değerleri paylaşanlarla sınırlı olmamalıdır. Çünkü bu anlayışa göre çapraz politika, yalnızca özgürlük mücadelesinde farklı güç ve konumdaki kimliklerin birbiriyle uyumlu değerler sistemini benimsemeleri bakımından dayanışma politikalarıyla aynı şeyi ifade eder. Oysa çapraz diyalojik epistemolojideki asıl amaç, sorunları anlamak değil, farklı sorun ve kampanyalarda durumsal, geçici, taktiksel

10 Fraser (1998), yanlış-tanınmanın psikolojik bir durum olmadığını, aksine kurumsallaşmış bir toplumsal ilişki olduğu eleştirisinde bulunur. Tanınma politikalarının salt kültürel ya da ekonomik boyutunun olamayacağını da iddia eden Fraser, bunun yanlış-tanıma ve ekonomik adaletsizliğe neden olan eşitsiz dağıtımla (*maldistribution*) arasındaki ilişkiye değinerek, birinin diğerini mutlak şekilde belirlediği görüşünü ve kültürel olan ile ekonomik olan arasındaki -analitik ayrımı korumakla birlikte- keskin ontolojik ayrımı reddeder. Fraser, kısaca günümüz toplumsal adaletinin hem yeniden dağıtımını (*redistribution*) hem de tanımayı gerektirdiğini; ikisinin tek başına yeterli olamayacağını vurgular.

olmayan sürdürülebilir ittifaklar kurmaktır. Yuval-Davis (2018, s.7-22), önerisinin daha iyi anlaşılabilmesi için kürtaj ve zorla kısırlaştırma sorununu örnek verir. Katolik Kilisesi zorla kısırlaştırmaya karşı feminizm ile güçlü bir müttefikdir. Fakat asıl ittifak, zorla kısırlaştırma karşıtı olan feministler ile kürtajın yasaklanmasına karşı olan feministler arasında olmalıdır. Çünkü kadının kendi bedeni üzerinde kontrol sahibi olma konusunda iki grup da aynı konumdadırlar. Oysa Katolik kilisesi ile kurulacak ittifak yalnızca bu sorun özelinde olduğundan dolayı durumsal, taktiksel ve geçici olmasıyla uzun vadeli olmayacaktır.

Kesişimselliği araç olarak kullanarak bakım ve çapraz politikalarında insan kategorisini merkeze alan bu önerinin ardından, *insan olmayan hayvanlar* ve *insan* kategorilerinin tanınma politikaları sürecindeki benzer inşa süreçlerine parantez açmak yerinde olacaktır. İnsan olmayan hayvanlara uygulanan baskı ve ayrımcılığın, tanınma politikaları içinde kendisine dolaylı olmayan bir yoldan yer bulamama nedeni açıktır. Hegel'in miras bıraktığı kavram olan "tanınma" (2011, s. 122), karşılıklı iki özbilinçli özneye ihtiyaç duyar. Fakat, insan olmayan hayvanlar çoğumuzun nazarında ne özbilinçlidir ne de karşılıklı tanınma mücadelesine girilmesi gereken varlıklardır. Bu nedenle tanınma politikaları bakış açısından insan olmayan hayvanların haklarıyla ilgili konuların muhatabı hayvanlar olamayacağından, en iyi ihtimalle tanınma mücadelesinin bu problemi sahiplenmiş ve kimliklendirme boyutuna taşımış veganlar ile karnistler arasında olması gerektiği düşünülebilir.

Kesişimsellik açısından insan olmayan hayvanlarla ilgili ilk olarak şu iki soruya cevap aranmalıdır: Cinsiyetçilik ve ırkçılık gibi insan türü içinde farklı baskı sistemlerinin ilişkiselliğine ve bunların keşiştiği noktalara işaret edilmesi, türçülük gibi bir baskı biçimini görmezden gelmeyi ve diğer baskı sistemlerini bu baskı biçimlerinden kopuk ve ilişkisiz olarak görmeyi gerektirir mi? Haraway (2006, s. 8), insanlar ve hayvanlar arasındaki sınırın belirlenmesinde kullanılan toplumsal ya da zihinsel göstergelerin insan-hayvan ayrımını temellendiremeyeceği görüşündedir. Siborg Manifestosu'nda, insan ile hayvan arasındaki sınırın çiğnenip aşıldığı yer olarak işaret ettiği Siborg'ları, aynı zamanda tüm tahakküm yapılarının alt üst edilmesinin ironik bir temsili olarak kullanır. Diğer yandan türçülük söz konusu olduğunda insanın problemlerinin insan açısından insan olmayan hayvanlar karşısında daha önemli ve öncelikli olduğunu iddia etmek, kesişimselliğin karşısına aldığı bir tür *mağdur olimpiyatları* (*oppression olympics*) bakış açısı değil midir?¹¹

Tanınma politikaları ve kesişimsellik arasındaki ilişkiyi hayvan kategorisi ve hayvan hakları açısından ele alarak tartışmak aynı zamanda potshümanizm tartışmalarını gündeme getirirken bir yolu olabilir. Hayvan hakları evcil-vahşi, yenebilir-yenmez, avlanılabilir-koruma altında olan, sahiplenilebilir-sahiplenilemez veya kutsal-kutsal olmayan gibi oluşturulmuş alt kategorilerle birlikte tekrar düşünüldüğünde, hayvanları koruma kanunu

11 İlk olarak Martinez tarafından kullanılan bu kavram, marjinalleştirilen ve baskılanan gruplar arasındaki rekabeti ifade eder (Davis, 1994). Baskı olimpiyatları, bir hiyerarşi içinde hangi grubun daha fazla baskılandığı ve böylelikle hangi grubun adalet ve eşitlik taleplerine öncelik verileceğini ve görünürlüğünün artırılması gerektiğini içeren tartışmalara verilen kinayeli bir isimlendirmedir.

gibi metinlerde veya hayvan hakları mücadelelerinde bahsi geçen hayvanların belirtilen kategorilerdeki bazı gruplar altında tektipleştirilmiş olduğu görülebilir. Bunların dışında hayvanları kategorize etmek için kullanılan ev ve süs, denek, güçten düşmüş, binek veya kontrollü gibi eklenebilecek başka birçok ayrıştırma örnek olarak gösterilebilir. Bu problemle doğrudan ilgili genel tartışma konusu, bir grubu temsilen hakları kısmen ya da tamamen tanınan grup içindeki belirli bir alt grubun, hakları görmezden gelinen ve dışarıda tutulan diğerlerinin haklarının tanınmasında ne tür engellemeler çıkaracağıdır. Bu problemi insan kategorisi bağlamında, birbirleriyle evrensel haklar problemiyle bağlantılı olarak bir araya getirilebilecek iki farklı dönemden iki örnek ismin karşılaştırması üzerinden tartışacağım: Yakın dönemden Catharine A. MacKinnon ve uluslararası hukuk teorisinin henüz tartışılmaya başlandığı dönemden Francesco de Vitoria.

MacKinnon (2017), *Are Women Human?* (Kadınlar İnsan Mıdır?) adlı çalışmasında, ulusal ve uluslararası hukukun erkeklerin tarihsel bilgi alanı olduğunu dile getirir. Buna rağmen kadınların yasal özneler olarak tanınmaları ise onların politik anlamda henüz tam anlamıyla insan olduklarına işaret etmez. Bu anlamıyla insan hakları, hiçbir zaman kadın hakları olmamıştır. Örneğin, kadınlara yönelik aile içi şiddet, tecavüz, cinsel kölelik veya cinayet gibi uluslararası, sistemli ve politik şiddetin (MacKinnon kitap boyunca dünyanın her yerinden birçok istatistik ve vaka sunar) neden bir *soykırım*, *terörizm*, ya da en basitinden *savaş* eylemi olarak tanınmadığı sorusunu yöneltir. Mckinnon'a göre cevap şöyledir: Uluslararası insan hukuku, bu eylemlerin kaynağını görmezden gelerek ve uluslararası hukuku kaygılandırmayacak düzeyde kendi içinde ayrıştırarak eylemlerin özel alanda gerçekleştirdiğini varsayar. Oysa, yine MacKinnon'a göre, aynı eylemler grup olarak erkeklere yönelik gerçekleştirildiğinde uluslararası hukuk bu hak ihlallerini ciddiye alır ve *insanlık suçu* olarak kınar. Modern uluslararası hukuk teorisi tartışmalarının henüz başladığı zamanlarda, benzer bir problemle Francisco de Vitoria aracılığıyla karşılaşılır. 1492'de İspanyollar tarafından keşfedilen yeni dünyanın ardından İspanya'da sömürgecilik faaliyetlerine eşlik eden insan hakları, uluslararası hukuk ve en temelde insanın kendisine dair enteresan teorik tartışmalar başlar. Vitoria'nın üzerinde durduğu konulardan birisi, yeni dünyadaki yerliler ve onların hukuk alanındaki konumuydu. Bu konuda kendi döneminin Tanrı yasalarıyla oluşturulmuş hukuk metinlerine bağlı hukukçulara, Papalık'a ve dönemin krallığına karşı yerlilerin savunusunu üstlenmiştir. Yerlilere karşı girişilen savaşın meşruiyeti, onların yasal statüsü ve korunması ile ilgili meselelere yoğunlaşan Vitoria'ya göre dünyadaki tüm halklar tarafından oluşturulan evrensel bir yasaya ihtiyaç vardır. Aynı zamanda, sözde insan eti yeme ya da ensest gibi en temel doğal yasaları çiğneyen vahşi yerliler, bu yasanın dışında tutulamazdı. Yerlilerin, doğal yasaları çiğnemenin suç olduğunu bilerek bu suçları işlemedikleri için birer Hristiyan gibi yargılanmaları ve sorunlu tutulmaları mümkün değildi. Böyle bir yargılamada yetkili olarak gösterilen Papa'nın yargılama ve cezalandırma hakkı, Hristiyan dünyanın sınırları içinde son bulmalıydı. Aynı zamanda bu yerlilerin Hristiyanlığa inanmamaları ve kabul etmemeleri de bir günah ya da suç teşkil etmediğinden bir savaş nedeni değildir. Tüm bu sonuçlardan hareketle Vitoria'ya göre, yerliler ve genel olarak

Hristiyan olmayanlar, inançlarından bağımsız olarak yalnızca akla ve iradeye sahip *insan* oldukları için özgürlük, toplum kurma ve iletişim gibi doğal haklara sahiptirler ve bu haklar uluslararası insan hakları yasasıyla güvence altına alınmalıydı (Aktaran Akal, 1997, s.27-60).

İnsan hakları problem bağlamında öncelikle yukarıdaki argümanlarının içeriğine değil, onların eleştirilerini ortak kılan temel noktanın üzerinde durulması gerekir. Kadınlar ve yerliler bağlamındaki eleştirilerin ortak noktası, sözde tüm insanları kapsayan uluslararası insan haklarından belirli grupların yeterli ölçüde pay alamamasıdır. Bunun nedeni insana ilişkin yasalar ile bir grubun insan olarak tanınması arasındaki ilişkinin politik olarak düzenlenmesidir. Öyleyse problem, yerli ve kadın kimlikleri bağlamından çıkarılıp bir aşama daha genelleştirilerek şu şekilde ifade edilebilir: Belirli bir gruba ilişkin düzenlenen yasalar, yasa koyucu ve yasanın öznesi arasındaki tanınma ilişkisine göre şekillenir. Fakat buradaki gizli vurgu; yasanın, yasa koyucunun yasayı oluşturduğu ya da düzenlediği anda, yasanın boyunduruğu altına aldığı muhatabı ile girdiği iktidar ilişkisine göre şekillendirilmesidir. Yasa koyucunun kendisinin aynı zamanda yasanın öznesi olması durumundaysa (buradaki örnekte insan hakları yasasını oluşturan belirli insanlar), yasa koyucunun kendisi ile yasanın muhatabının iktidar ilişkisine göre kimliğin tektipleştirilmesine rastlanılmaktadır. Vitoria ve Mackinnon'un eleştirdikleri yasa koyucu, kendisini yalnızca insan olarak değil, aynı zamanda Hristiyan ve erkek insan olarak tektipleştiren öznelerdi.

Sonuç olarak, kesişimsellik ve tanınma politikaları madun edilmiş ve baskılanmış gruplar ile tahakküm eden otoriteler arasındaki ilişkiye odaklandığı için, ikisi arasında en temelde bir ortaklık kurulabileceğini belirtmek mümkündür. Diğer yandan yukarıdaki tüm bu eleştirilerle birlikte kesişimsellik farklı kesişim noktalarında bulunan grupların ayrımcılık ve baskılanma deneyimleri ya da genel olarak yapısal eşitsizlik durumlarının tanınmasını amaçlamaktadır. Bundan dolayı tanınma politikalarının farklı kesişim noktaları üzerinde duran kimlikleri görmezden gelebilen genel paradigmasına karşı temkinli olduğu belirtilebilir.

Koalisyon ve Kesişimsellik

Hancock (2007), kesişimselliği, standart kimlik politikalarına karşı bir meydan okuma olarak görür. Hancock'un *standart* olarak ifade ettiği şey, tanımlanmış bir grubun tüm üyelerinin tek tip ortak deneyime dayandırılması ve bu ortak deneyimleri kolektif bir politik eylem için temel alınması durumudur. Böyle bir yaklaşım aynı deneyimleri paylaştığı varsayılan belirli bir grubun bütünlüğünü grup birliği olarak yorumlar. Böylelikle, bir şekilde bir araya getirilen bu grup üyeleri, önceden var olan belirli bir dizi politikayı dayanışma mantığıyla savunabilirler. Bu standart ya da kesişimsellikten önceki yaklaşımlar kendi içerisinde iki alt gruba ayrılır: Üniter ve çoklu yaklaşımlar. Kesişimsellik ise en temelde farklı kategorilerin eşzamanlı olarak karşılıklı etkileşimlerine dikkat çekerek bu iki yaklaşımdan ayrışır. Fakat Hancock, benzer bir tutum aşağıda Crenshaw (1991) ve Carastathis'te (2013) de görüleceği üzere, kategorilerin muazzam çeşitliliği ve postyapısalcı düşünürlerce bu kategorilerin sorgulanması karşısında kesişimselliğin -yapısökümcülük geleneğinden

doğmuş olsa da- bu kategorilerin ortadan kaldırılmasını değil, yeni bir paradigma olarak nasıl yeniden kavramsallaştırılacağını tartışmaktadır. Bununla birlikte kesişimsellik, hem bir teorik argümanı hem de farklı kategorilerin etkileşimini vurgulayan ampirik araştırma yürütmeye yönelik bir yaklaşımı ifade eder. Hancock'a göre bundan dolayı özellikle politik çalışmalarda kesişimsellikle birlikte farklı kategorilerin veya toplumun örgütleyici yapılarının incelenmesinde artık rahatlıkla üç farklı yaklaşımından söz edilebilir: Üniter, çoklu ve kesişimsel yaklaşım. Hancock bu yaklaşımları altı farklı soru üzerinden bir tabloda karşılaştırır:

Tablo 1: Irk, Cinsiyet, Sınıf ve Diğer Farklılık Kategorilerinin İncelenmesindeki Yaklaşımlar Arasındaki Konseptüel Farklılıklar

	Üniter Yaklaşım	Çoklu Yaklaşım	Kesişimsel Yaklaşım
Kaç kategori ele alınır?	Bir	Birden fazla	Birden fazla
Kategoriler arasında belirlenmiş ilişki nedir?	İncelenen kategori önceliklidir	Kategoriler önceden belirlenmiş bir ilişki içinde birbirleriyle eşit derecede önemlidir	Kategoriler eşit derecede önemlidir; kategoriler arasındaki ilişki açık ampirik bir meseledir
Kategoriler nasıl kavramlaştırılır?	Kurumsal ya da bireysel düzeyde statik olarak kavramsallaştırılır	Kurumsal ya da bireysel düzeyde statik olarak kavramsallaştırılır	Kurumsal ve bireysel etkenler arasındaki dinamik etkileşime bakılır
Her kategori için varsayılan karakter nedir?	Tek biçimli	Tek biçimli	Çeşitlidir; üyeler politik olarak önemli ölçüde farklılık gösterir
Tek bir analizde hangi analiz seviyeleri uygulanabilir kabul edilmektedir?	Bireysel ya da kurumsal	Bireysel ya da kurumsal	Kurumsallıkla entegre olan bireye yönelir
Metodolojik sağduyusu nedir?	Ampirik ya da teorik; birisi tercih edilebilir; çoklu yöntem kullanılabilir	Ampirik ya da teorik; tek bir yöntem yeterlidir; çoklu yöntem arzu edilir	Ampirik ve teorik; çoklu yöntem gerekli ve elverişlidir
Kaynak: Hancock, A. M. (2007). When Multiplication Doesn't Equal Quick Addition: Examining Intersectionality as a Research Paradigm. <i>Perspectives on Politics</i> , 5.1, 63-79.			

Hancock'a göre (2007) kesişimsellik, diğer yaklaşımlar gibi çağdaş iktidar ilişkilerinin içinde bulunduğu tarihsel bağlamı kabul eder ve bu yaklaşımların hepsi, gerçekliğin tarihsel ve toplumsal olarak inşa edildiği iddiasında birleşir. Buna karşılık kesişimsellik, yapısökümcülük geleneğine takılıp kalmayarak toplumu imal etmek için ırk, cinsiyet ve sınıf gibi farklı kategorilerin etkileştiği hegemonik, yapısal, disipline edici ve kişiler-arası oyun alanlarını tanımlar. Bu etkileşimlerin tanınması, gruplar arasındaki tek tip deneyime dayanan politikaların aksine koalisyon inşası için yeni fırsatlar ortaya koyabilecektir. Hancock, kesişimsellik yaklaşımının eğitim eşitsizliği gibi sosyo-politik problemleri daha gerçekçi ve etkili şekilde çözüme ulaştırmasını ve kimlik politikalarının dönüşümündeki potansiyel etkisini bu etkileşimlerin açığa çıkartılmasındaki başarısıyla açıklar. Diğer bir eserde Hancock (2011), bu koalisyonların inşasında engel teşkil eden mağdur olimpiyatları

kavramını ele alır. Hancock'a göre mağdur olimpiyatları, geniş toplumsal adaletin sağlanması için kolektif katılımı engeller. Çünkü bu bakış açısıyla hiyerarşinin alt basamaklarında bulunan gruplar, birbirlerinin problemlerini gördükleri halde iş birliği yapmak yerine yukarı doğru bir yarış içine girerler. Bunu yaparken baskın grubun politik çözümlerinde kendilerine daha fazla yer edinmek ve destek görmek için en çok ezilenin kim olduğu konusunda rekabete girerler. Hancock, toplumsal adaletin pasif destekçileri ya da felçlileri olmamak, mağdur olimpiyatlarının dikte ettiği rekabet hegemonyasını sona erdirmek ve en önemlisi geniş çaplı toplumsal adaleti sağlamak için kesişimsellik paradigmasına ihtiyaç duyulduğunu belirtir.

Crenshaw (1991) ise kimlik politikalarını Afro-Amerikanların sivil haklar hareketi, feminizm ya da eşcinsel hareketi gibi geniş çaplı bir tahakküm sistemine başkaldırabilmiş fakat bunu yaparken tikel kimlik kategorilerine dayanarak birbirlerinden ayrı ayrı yürütülmüş politikleşmeler olarak tanımlar. Bu hareketler, üyeleri için güç, topluluk ve entelektüel gelişimlerine birer kaynak oluşturması ve onların tabiiyetini gün yüzüne çıkarması açısından oldukça önemlidir. Fakat bu politikalar, hem kendi odağına aldığı gruplar içindeki farklılıkları hem de diğer otoritelerin yarattığı tahribatları göz ardı etmekte ve bunun sonucu olarak genellikle karşı çıktıkları otoritelere benzer şekilde çoğu zaman dışlayıcı pratikler sergilemekteydi. Crenshaw, dışlanmış belirli grupların kesişimsel lokasyonlarının analizi üzerinden tam olarak bu soruna çözüm aramaktadır. Fakat Crenshaw için bunun öncesinde asıl kritik nokta, grup politikasından vazgeçmek istemeyen kesişimsellik ile özellikle beyaz feminizme karşı yürütülen postmodernizmin özcülük karşıtlığının titiz şekilde karşılaştırılabilmesidir. Kimliklerin birer özü ya da kendine özgü doğası olduğu görüşüne karşı çıkan ve her birinin belirli tarihsel koşullarda toplumsal olarak dil içinde inşa edildiğini savunan özcülük karşıtlığı, aynı zamanda bu kimliklerin birer inşa olduğu için önemsiz olduğu, onlar etrafında örgütlenerek onları yeniden üretmeye devam etmenin hiçbir anlamı olmadığı ve içinin boşaltılması gerektiğini iddia eder. Kesişimsellik ve özcülük karşıtlığı öncülde (kimliklerin birer inşa olduğu) hemfikir olsalar da sonuçta (önemsiz olduğu ve içinin boşaltılması gerektiği konusunda) kesin olarak ayrışır. Öncelikle, bir kimliğin özelleştirilmesi, özel deneyimlerin bu öze referans verilerek açıklanması ve grubun tamamına yönelik genelleştirilmesine her iki düşünce biçimi de karşıdır. Örneğin, kesişimselliğin siyah kadınların beyaz kadınlar ile aynı deneyime sahip olmadığına yönelik karşı çıkışı ve kadınlık deneyimi olarak adlandırılabilir bir genellemenin mümkün olamayacağı görüşü, böyle bir öze karşı çıkmıştır. Fakat iki düşünce biçiminin ayrıştığı önemli nokta, kesişimsellik açısından, sırf deneyimlere yol açan bu kategorilerin ya da kimliklerin birer toplumsal inşa olduğu için bunların ortadan kalkmasına yönelik bir amacın doğru bir strateji olamayacağıdır. Aksine, belirli kategoriler etrafında kümelenmiş ve diğerlerine karşı kullanılan iktidarın insanları nasıl ve hangi süreçte tabi kıldığına odaklanıldığından, bu kategorilerin anlamsız olduğu ya da sonuçlarının olmadığı düşünülemez. Yine de postmodernizm geleneğinin içine aldığı özcülük karşıtları bu kategorilerin varlığı ile değil, yalnızca onlara bağlı değerlerin hiyerarşiyi nasıl yarattığı problemi ile ilgilenirler. Oysa Crenshaw, bu kategorilendirme -ya da isimlendirme- sürecinin tek taraflı -sadece iktidarın bir pratiği- olmadığını, itaat altındaki insanların

da bu sürece dahil olduğunu ve kimliklerin itaat altındaki insanlar için aynı zamanda bir direniş mevkii olmaya devam ettiğini belirtir. Crenshaw'ın önerdiği çözüm, güçsüz kılınmış grupların önemli bir direniş stratejisi olarak, bu kategorileri boşaltmak ya da yok etmektense onların öznel deneyimlerini sabitleyen birer öz şeklinde değil, olumsal, ikincil, belirlenimci olmayan şekilde kullanılabilir. Ayrıca bu kimlikleri ve kategorileri kesişimsellik eleştirileri bağlamında yeniden tanımlamayı ve çeşitliliğini yadsımadan karmaşıklaştırmayı önermektedir. Bunun için de en etkili yöntem, kimlik gruplarının birer koalisyon ya da en azından potansiyel koalisyonlar olarak görülmesidir. Örneğin *kadın* kimliği birçok farklı renkteki kadının bir arada ittifak halinde bulunduğu bir koalisyon olabilir. Diğer yandan *ırk* ise heteroseksizmi yeniden üreten kültürel kurumlara karşı farklı cinsel yönelime sahip insanların koalisyonu olabilir. Kadınları, siyahları ya da diğer kimlik gruplarını bir arada tutan şey, ortak deneyimleri değil, ortak bir amaç olmalıdır.

Son olarak Carastathis (2013), kimlik politikaları ve koalisyon politikalarını birbirlerinden ayırarak çoğu zaman ikisinin çeliştiğini belirtir. Çünkü ilki, benzerliğe dayanan bir tür ayrılcılık olarak görülürken ikincisi, farklılıklar arasında inşa edilen ittifaklara bağlıdır. Oysa her ikisinde de kimlik kategorilerinin kesişimselliği çok fazla dikkate alınmamakta ve grup içindeki farklılıklara değil gruplar arasındaki farklılıklara odaklanılmaktadır. Kesişimselliği eleştirenlerse onun, grup içindeki farklılıkları ortaya çıkardığı için kaçınılmaz olarak bölünmelere, çatlaklara ve tikelciliklere yol açacağını; böyle bir anlayışın bölücü olduğunu ve bir tür bireycilik (*individualism*) dahi oluşturabileceğini düşünür.¹² Carastathis, çalışmasında bu ve benzeri eleştirilere cevap aramaktadır. Ona göre koalisyonlar olarak kimlikleri yeniden kavramlaştırmanın ne anlam ifade ettiği üzerinde daha fazla durmak gerekir. Carastathis, koalisyon politikalarını kendi arasında iki şekilde modellenebileceğini ileri sürer. İlki, koalisyonu oluşturan gruplarının sabitliğini ve kolektif kimliklerin homojenliğini öngören farklı gruplar arasındaki koalisyonlarken, ikincisi kesişimsellikte birlikte bu grupların her birinin heterojenliğini tanımak ve koalisyon alanı olarak yeniden kavramlaştırmaktır. Kimlik kategorileri, ancak ve ancak ikincisinde olduğu gibi koalisyon

12 Diğer yandan, Leslie McCall ve onu destekleyen kuramcılar, kesişimselliğin asıl amacının, tanımının veya vurgusunun, indirgemecilikten kaçınarak kimliklerin ve toplumsal yaşamın karmaşıklığına olduğunu belirtmiştir. Bu doğrultuda McCall (2005), kesişimselliğin kategoriler bağlamında karmaşıklığı yansıtan farklı yaklaşımlar bulunduğunu belirtir. Bu yaklaşımlar, aynı zamanda kategorilere yönelik tutumlar (nasıl anlaşıldığı ve kullanıldığı) ve kesişimselliğin farklı metodolojileri hakkında da bilgi verir. Sözü edilen yaklaşımlar en temelde kategorik ve antikategorik olarak ikiye ayrılır. *Antikategorik* yaklaşım yapıbozum metoduna dayanır, öznelerin ve deneyimlerinin kategorilere indirgenemeyecek kadar karmaşık olduğuna dikkat çeker. Buna göre, kategoriler sabit ve verili değildir. Kesişimsel olarak sürekli inşa halinde olduklarından kategorileri analiz için kullanan yaklaşımlar, indirgemecidir. Kategorik yaklaşımlar içinde *interkategorik* karmaşıklık olarak adlandırılan diğer bir yaklaşım, sosyal gruplar arasındaki eşitsizlik ilişkilerini ve eşitsizliğin değişen yapılandırılmalarını belgelemek ve kategoriler arasındaki ilişkiyi açığa çıkarmak için mevcut analitik kategorilerin varlığının geçici veya stratejik olarak kabul edilmesi gerektiğini savunur. Son olarak, diğer bir kategorik yaklaşım olan *intrakategorik* karmaşıklık ise yalnızca kesişimin ihmal edilen noktalarında, geleneksel olarak oluşturulmuş kimlik sınırlarını aşan belirli sosyal gruplara ve grup içindeki deneyimlere odaklanır. Bu yaklaşım, kategorizasyonun dışlayıcı tehlikesini yadsınamakta, aksine marjinalleştirilmiş öznelerin deneyimlerini bu kategorilerin yetersizliği üzerinden göstermeye çalışmaktadır.

olarak kavramsallaştırılabildiğinde kimliğin kendisi politik örgütlenme için faydalı bir temel olabilir. Kesişimselliğin baskın anlayışına karşı dile getirdiği en önemli eleştirilerden biri ise bazı istisnalar dışında özcü kategorileri kullanmada nispeten eleştirel olmaması ve ampirik araştırmalarda kategorilerin oluşturulma ve sürdürülme süreçlerine gönderme yapmadan bağımsız değişkenler olarak tanımlanması ve işletimselleştirilmesidir.

Sonuç

Farklılık kategorilerinin eşzamanlı olarak karşılıklı etkileşimini ifade eden kesişimsellik, bize kimlik çalışmalarına ve politikalarına yönelik yeni bir eleştirel okuma imkânı sunuyor. Bu kavram etrafında yürütülen tartışmalar, tek eksenli kimlik anlayışları ve politikalarını, bu eksenlerin her birinin ikili karşıtlığa dayanan ve toplumsal ayrımcılıkları ve ayrıcalıkları her biri homojenleştirilmiş iki kutup arasında dağıtan olası indirgemeciliği de hedef alarak, eleştirmekte. Bu noktada, Siyah feminizmin öncülük ettiği kesişimsellik kavramının üstlendiği rol, bir kavramdan beklenenden daha fazla etkiye, kimlikle ilgili temel problemleri yeniden ele almaya olanak tanımıştır. Her bir görüş noktasının karmaşık ve çoklu iktidar ilişkilerini çözümlemedeki kısmi etkisi düşünüldüğünde, kesişimsellelikle birlikte asıl problem, bu ayrık ve ilişkisiz gibi görünen noktalarda konumlandırılmış öznelerin yaşam dünyalarını onların deneyimlerinden hareketle bütünlüklü şekilde ele almaya dönüşmektedir. Tek eksenden anlaşılmaya çalışılan kimlik tabanlı politikalara karşı çıkış bu noktada, yalnızca bir başlangıç noktası kabul edilebilir. Çünkü tek eksenlerdeki ikili karşıtlıklar ilkesine karşı kesişimselliğin kesişim eksenlerindeki çoklu karmaşıklıklar vurgusu, yalnızca farklılık kategorilerinin nasıl ayrıştırıldığı ile değil, aynı zamanda bu kategorilerdeki ikili karşıtlıklarla da yüzleşmeyi gerektirir. Bu noktada, Siyah feminizmle birlikte homojenleştirilmiş ve zıt kutuplara dağıtılmış ikilikler üzerine kurulu anlatılara karşı başkaldırının çözülmesi ve daha fazla üzerinde durulması gerekebilir.

Tanınma politikaları kimlik tabanlı politikalarda ikiliği aşmanın etkili yollarından biri gibi görünse de tanınma mücadelesindeki tarafların müzakeresine yaptığı sürekli vurgu, bu müzakereyi temsilen yürütecek olan belirli bir grubun, mücadele grubunu temsil hakkını nasıl elde edeceği problemini görmezden gelir ya da, daha masum ifadeyle, bunu bir problem olarak görmez. Bu problemin bir kişinin ya da grubun müzakerenin başında ya da öncesinde kendini ya da kendilerini kuramcı, ideolog, lider, temsilci olarak meşru aktörlüğünü diğer üyelere kabul ettirmesi ile aşılmasını beklemek, problemin ciddiyetini ve derinliğini kavrayamamaktan ileri gelebilir. Çünkü müzakere bir süreç olarak kabul edilirse, süreçte atılacak adımlar ve izlenecek stratejiler, başlangıç noktasında belirlenen ilkelere kaçınılmaz olarak farklılaşmaya başladığında problem ile sürekli yeniden yüzleşmek gerekecektir. Kaldı ki, süreç sonunda elde edilen tanınırlık, yasa özneleri konumuna getirilen fakat dışarıdan belirli kategoriler dahil edilerek homojenleştirilmiş bir biçimde gerçekleşebilir ya da hukuksal olarak tanınma sağlar gibi görünürken yine ilgili gibi görünmeyen bir farklılık kategorisi aracılığı ile politik alanı ihmal edebilir. Öyleyse, ilk aşamada kesişimsel bakış açısıyla tanınma politikalarının eleştirisi sözde temsilciler ile grup üyeleri arasındaki ilişkinin nasıl

kurulduğu üzerinden gerçekleşir gibi görünür. Bunun da öncesinde kesişimsellik bağlamında asıl problem, örgütlenebilmiş grupların tanınma talep ettiği grupla arasındaki müzakereyi yürütecek temsilcilerinden daha çok madunların ve belirli nedenlerle aidiyet ya da bağımlık problemi yaşayanların süreç içerisindeki ve sonundaki konumlarına dönüşmektedir. Kesişimsellik ve tanınma politikaları arasındaki diyalog, tanınma politikalarının kesişimsel eksenler üzerinde konumlandırılmış gruplar üzerinde durması ile ileri dönemlerde artış gösterebilir.

Söz konusu ikilik ve tanınma politikaları ile karşılaştırdığında grup içi farklılıklar problemine öncelik verdiklerinden dolayı koalisyon politikaları ve kesişimsellik daha yakın bir ilişkide gibi görünse de aralarındaki fark, konuya eğildikçe belirginleşmektedir. Crenshaw (1991), Hancock (2007) ve Carastathis'in (2013) çalışmaları bu bağlamda bir başlangıç kabul edilebilir fakat koalisyonun kesişimsellik üzerinden nasıl yeniden kavramlaştırılabileceğine dair argümanların daha fazla netleşmeye ve derinleşmeye ihtiyacı vardır. Ortak deneyimlere dayandırıldığı ve tikel kimlikler üzerinden yürütüldüğü düşünülen geleneksel kimlik politikalarından hareketle inşa edilmeye çalışılan koalisyon politikalarına yönelik kesişimsel eleştiri, yalnızca ortak deneyimin problemleştirilmesi ile değil, aynı zamanda yeniden adlandırmalarla kimlikleri tarihsel anlatılardan devralan birden fazla grubun oluşturduğu liberal bir alan olarak koalisyonun kendisine yönelik eleştirinin üzerinde de yoğunlaşır. Diğer yandan, kesişimsellik çalışmaları, postyapısalcılığın ve postmodernizmin özcülük karşıtlığı düşüncesinin, kategorileri ve kimlikleri ortadan kaldırılması gerektiği görüşüne karşı çıkararak kimlik tabanlı politikalarda atılacak adımların var olan kimlikleri olumsal koalisyon alanları olarak yeniden kavramsallaştırmanın gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Bu noktada örneğin, queer politika süreçlerinin bu bağlamda dikkatlice incelenmesi, problemin anlaşılması ve çözümlenmesinde etkili bir başlangıç noktası olabilir. Çünkü queer politikaları, geleneksel kimlik politikalarının aksine ve söz konusu kesişimsellik eleştirileri ile çoğu noktada örtüşmektedir. Birincisi queer, farklı kimliklerin bir araya gelerek oluşturduğu sil baştan bir koalisyon değildir. İkincisi cinsel yönelim ve cinsiyete dayalı grup içi deneyimleri yadsımamaktadır. Son olarak, tarihsel anlatılardan devralınan kimlik kurgularının normatif etkilerine vurgu yaparak ve kimliklerin kendisini değil fakat onların sınırlayıcı ve kısıtlayıcı performatiflerini reddederek açığa çıkan koalisyonel alanın bizatihi kendisidir.

Kesişimsellik eleştirisi, kimlik politikalarının -özellikle de ikilik, tanınma ve koalisyon politikalarının- teorik temellerinin açığa çıkartılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Kesişimsellik, öznenin özdüşünümü ve özkimliklendirmesi aracılığıyla varmaya çalıştığı kendilik etiğini oluşturma mücadelesinin enstantanelerini yakalayabileceğini gösterir. Bunun ötesinde kendini özgür kılmamanın ne denli ciddi, somut ve daha da önemlisi yerinde saymayan ve imkânsız olarak nitelenemeyecek en temel politik meselelerden birisi olduğu savunusunu üstlemektedir. Böyle bir savununun ilk adımı, tarihsel süreç ve koşullarda birtakım konumlandırılmalar ve ilişkilendirmeler yoluyla toplumsal ve politik alanda inşa edilen kimlikleri ve aralarındaki eşitsiz ilişkileri -bunları bir öze, mite veya hakikate sığınmadan- problemleştirmektir. Bununla birlikte, özgürlüğü Prometheus gibi bir kurtarıcının elindeki

ateş kıvılcımı ya da basitçe bir ahlak problemi olarak görmeden, varoluşun bir parçası veya estetiği olarak kavrayabilmektir. Böylece kendilik bilincine sahip olduğu düşünülen özne, varoluş kipleri olarak adlandırılacak şeylerle özgürlük tahayyülleri arasında, kendini belirli politik praksislerle tanımladığı ve eylem alanını biçimlendirdiği alana giriş yapmış olur. Bu alanın tarihsel ve toplumsal önemi, geçmişteki ve günümüzdeki belirli otoritelerin özneyi parçacıklara ayırıp ona tam olarak kim olduğunu buyurması ve ardından onu bir retorik aracı olarak kullanmasındadır. Minerva'nın baykuşu olarak nitelenebilecek kesişimsellik, kimlik politikalarının yönetimsellik sürecinde öznenin otoriteler tarafından araçsallaştırılması karşısında yeni eleştirel söylemler üretmenin en etkili yollarından biri olarak kabul edilebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar finansal destek beyan etmemiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: Author declared no financial support.

Kaynakça/References

- Akal, C. B. (1997). *Modern düşüncenin doğuşu* (2.bs). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Aristoteles. (1998). *Poetika* (İ. Tunalı, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bowleg, L. (2008). When Black+ lesbian+ woman≠ Black lesbian woman: The methodological challenges of qualitative and quantitative intersectionality research. *Sex Roles*, 59(5), 312-325.
- Carastathis, A. (2013). Identity categories as potential coalitions. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 38(4), 941-965.
- Combahee River Collective. (1983). The Combahee River Collective statement. In Smith B., (Ed.), *Homegirls: A Black feminist anthology* (pp. 264-274). New York: Kitchen Table, Women of Color Press.
- Collins, P. H. (2002). *Black feminist thought: Knowledge, consciousness, and the politics of empowerment*. Routledge.
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *University of Chicago Legal Forum*, 139-167.
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. In *The public nature of private violence*. *Stanford Law Review*. 43(6), 1241-1299.
- Derrida, J. (1981) *Positions* (A. Bass, Trans.). Chicago:University of Chicago Press.
- Davis, A. (1994). Coalition building among people of color. *Inscriptions*, 7, 42-53.
- Davis, K. (2008). Intersectionality as buzzword: A sociology of science perspective on what makes a feminist theory successful. *Feminist Theory*, 9(1), 67-85.
- Foucault, M. (2014). *Özne ve iktidar: Seçme yazılar 2* (O. Akınhay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fraser, N. (1998). Heterosexism, misrecognition and capitalism. *New Left Review*, 228, 140-149.

- Gowers, E. (2012). *Horace: Satires book I*. Cambridge:Cambridge University Press.
- Hancock, A. M. (2011). *Solidarity politics for Millennials: A guide to ending the oppression olympics*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hancock, A. M. (2007). When multiplication doesn't equal quick addition: Examining intersectionality as a research paradigm. *Perspectives on Politics*, 5(1), 63-79.
- Haraway, D. J. (2006). *Siborg manifestosu: Geç yirminci yüzyılda bilim, teknoloji ve sosyalist-feminizm* (O. Akinhay, Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Hegel, G. W. (2011). *Tinin görüngübilimi* (A. Yardımlı, Çev.). İstanbul: İdea Yayınevi.
- Honneth, A. (1996). *The struggle for recognition: The moral grammar of social conflicts*. Cambridge: MIT Press.
- MacIntyre, A. (2001). *Erdem peşinde: ahlak teorisi üzerine bir çalışma* (M. Özcan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- MacKinnon, C. A. (2007). *Are women human?* Cambridge, MA:Harvard University Press.
- Marx, K. (2003). *Kapital* (A. Bilgi, Çev.). İstanbul: Eriş Yayınları.
- McCall, L. (2005). The complexity of intersectionality. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 30(3), 1771-1800.
- Reagon, B. J., & Smith, B. (1998). Coalition politics: Turning the century. *Feminism and Politics*, 242-53.
- Rydstrom, H., & Hearn, J. (2017). Men, masculinities and the conundrum of 'gex': An interview with Jeff Hearn by Helle Rydstrom. *NORA-Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 25(2), 141-159.
- Yuval-Davis, N. (2017). Recognition, intersectionality and transversal politics. In Meital, Y. & Rayman, P.M. (eds.), *Recognition as key for reconciliation: Israel, Palestine, and beyond* (pp. 157-167). Boston:Brill.
- Yuval-Davis, N. (2018). Açılış konuşması. N. Berber (Ed.), *Duvarları yıkmak, köprüleri kurmak: Yeni küresel feminizmin yükselişi ve imkânları* kitabı içinde (s. 7-22). İstanbul: Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği.